

Ptički brez gnezda // Al Vrezec

1: Mladiča kozače (*Strix uralensis*) ob pregledovanju gnezdilnega dupla v stari bukvi v letu 2002, ko je bilo gnezdenje uspešno.
foto: Davorin Tome

2: Postavitev gnezdilnice, nadomestnega gnezdišča za kozačo, ob hitrem ukrepanju ornitologov s sodelovanjem revirnih gozdarjev.
foto: Al Vrezec

3: Jeseni 2003 so gnezdilno bukev posekali in kozače so ostale brez gnezda.
foto: Damijan Denac

Nekatere vrste ptic so na pomanjkanje gnezdišč še posebej občutljive. Razlog za to je predvsem siceršnja redkost leteh v naravi, poleg tega pa je za taka gnezdišča venomer veliko kandidatov, ki zanje tekmujejo. Osvojeno gnezdišče in uspešna vzreja mladičev je zato velik dosežek starševskega para, kar pravzaprav uspe le najboljše. Od razpoložljivosti gnezdišč so gotovo najbolj odvisne duplarice, predvsem sekundarne, torej tiste, ki si dupla ne iztešajo same, pač pa gnezdiijo v že obstoječih drevesnih in drugih votlinah. Primernost dupla se meri v varnosti, torej nedosegljivosti ali skritosti pred plenilci in v mikroklimatskih razmerah, torej duplo ne sme biti prevlažno ipd. Tudi okoliški življenjski prostor ima pri izbiri gnezdilnega dupla pomembno vlogo. Še tako idealna drevesna votlina v sicer s hrano revnem okolju ne zadošča za uspešno vzrejo mladičev. Naravna danost je, da so v naravi večja dupla redkejša od manjših. Razlog za to tiči že v samem nastanku. Manjša dupla skoraj vsako leto znova iztešajo detli in žolne, medtem ko večja dupla nastajajo z večletnim trohnenjem lesa, pri čemer mora zaradi obstojnosti ostati gostiteljsko bom vedno živo in vitalno. Večje duplarice so zato glede pomanjkanja dupel še toliko bolj ranljive. Največja duplarica pri nas je kozača (*Strix uralensis*). Pri njej so celo ugotovili, da par, navadno doživljenjsko zvest teritoriju, ki ga zaseda, dolga leta ali celo nikoli ne gnezdi, če ne najde primerne gnezdišča na svojem območju. Izjemoma se kozače zadovoljijo tudi z drugimi gnezdišči, kakršna so odlomljena debla dreves in opuščena večja vejnata gnezda ujed, a so dupla in poldupla kljub vsemu njihov najpomembnejši gnezditveni prostor. Varstvena problematika ohranjanja kozače pri nas zatorej temelji predvsem na razpoložljivosti velikih dupel v gozdu. Problematiko bom predstavil na primeru, ki se je zgodil nedavno v enem od obsežnih slovenskih gozdov. Lokacije namenoma ne bom omenjal, saj je problematika tako splošna, da kraj dogajanja niti ni pomemben.

Leto 2002 je bilo bogato z malimi sesalci že v spomladanskem obdobju. Veliko malih sesalcev pa pomeni dobre možnosti za gnezdenje sov, njihovih glavnih plenilcev. In res je bilo v tem letu najdenih kar nekaj sicer redko

odkritih kozačinih gnezd na več lokacijah po Sloveniji. Na eni izmed njih je kozača gneznila v velikem duplu na orjaški bukvi. Duplo je bilo na višini 15 metrov na precej strmem pobočju, sicer ne prav značilnem za kozačo. Zanimivo, gostiteljska bukev je stala le nekaj metrov od gozdne ceste, kar kaže, da redki avtomobili, traktorji, sprehajalci in kolesarji kozače očitno niso kdove kako motili pri njenih gnezditvenih opravilih. Čeprav blizu ceste, sem gnezdo opazil šele, ko se je nekega sončnega dopoldneva mladič nastavljal spomladanskim sončnim žarkom na robu dupla. Nekaj dni zatem sem kozačino gnezdišče vnovič obiskal s kolegi ornitologi. Tokrat smo zarod tudi pregledali. V gnezdu sta bila dva mladiča, eden večji, drugi manjši, in eno ohlajeno, že povsem umazano jajce, klopotec. Delo smo opravili hitro, da je bilo kar najmanj stresno za mladiče in starše. Tistega leta je vsaj eden od mladičev tudi uspešno poletel, kar sem ugotovil z nadaljnjimi opazovanji. Duplo je bilo očitno za kozače precej ugodno gnezdišče!

Naslednje leto, 2003, je bilo v primerjavi z letom 2002 neprimerno revnejše z malimi sesalci. Kot pričakovano, so temu sledile tudi sove, zato ni bilo presenetljivo, da tega leta kozače v našem duplu niso gnezdile, čeprav se je par zadrževal v okolici. Podobno je bilo tudi drugod po Sloveniji, saj so tega leta ostala poznana gnezdišča kozač prazna. Minilo je poletje in prišla je jesen, ko so dela v gozdovih intenzivnejša. Sam delam nočne terenske obhode tudi jeseni, ko prično sove že označevati svoje teritorije. Pot me je zanesla tudi mimo kozačine bukve. Z grozo sem ugotovil, da je mogočna bukev padla pod drvarjevo žago! Kaj sedaj? Če je bilo to edino primerno gnezdišče teritorialnega para na območju, to pomeni, da bodo gnezditve v naslednjih letih izostajale druga za drugo, kar je nedvomno škoda za sicer počasi razvijajočo se populacijo kozač. Treba je bilo nemudoma ukrepati, pri čemer je bilo ključno sodelovanje z revirnimi gozdarji.

Preden nadaljujem zgodbo, pa naj opozorim na nekaj napak, ki so pripeljale do tega neljubega dogodka. Razlog tiči predvsem v slabi komunikaciji ornitologov raziskovalcev, torej mano, in lokalnimi revirnimi gozdarji, ki pripravljajo načrte posekov, upravljanja z gozdom in tudi varstvenih ukrepov gozda. Ptice so pri pripravi načrtov upravljanja z gozdom čedalje bolj upošteevane in med ukrepi je tudi puščanje dreves z dupli. Seveda pa za beleženje, preučevanje in iskanje ptic gozdarji večinoma nimajo ustreznega znanja in izkušenj in tudi ne odrejenega časa za to delo. Toliko bolj je zato pomembno sodelovanje z orni-

tologi, ki lahko priskrbimo ustrezne podlage za varstvene ukrepe. Prvo napako lahko zato pripišem kar sebi, ker nisem dovolj zgodaj obvestil revirnih gozdarjev o najdbi kozačinega gnezda, ki bi lahko gostiteljsko bukev brez težav izvzeli iz poseka oziroma bi jo lahko celo trajno zavarovali. Drugo napako pa lahko pripišemo gozdarju, ki je odkazoval drevje in je veliko, a resnično dokaj neopazno duplo preprosto spregledal. Dokaz, da mora biti sodelovanje med strokami v prihodnje nadvse tesno, če si želimo učinkovitega varstva naših sicer dokaj dobro ohranjenih gozdov.

Po toči zvoniti je seveda prepozno, vendar je bilo treba nastalo situacijo nekako rešiti po najboljših močeh. Sodelovanje z revirnimi gozdarji se je tu izkazalo za še posebej uspešno in učinkovito. Skupaj smo obiskali teren in ugotovili, da bi bilo kozačino gnezdišče mogoče nekako nadomestiti z uporabo ostankov posekane bukke, torej z delom izvotlenega debela, ki bi ga namestili na eno izmed bližnjih dreves. Tu je bilo delo ornitologov bolj ali manj končano in zadevo so gozdarji prevzeli v svoje roke. Nemudoma so poiskali lastnika parcele in požagane bukve. Prijazni lastnik je imel dovolj razumevanja do nastalega problema in dovolil je, da se del izvotlenega debela uporabi za izdelavo nadomestnega dupla in se ga namesti nekje v njegovem gozdu. Ves projekt pa je očitno spremljala smola. Našel se je namreč nepridiprav, ki je nekaj dni zatem pripravljen del votlega debela odnesel. In tako se je gonja za nadomestitev kozačinega gnezda nadaljevala. Rešili smo jo z gnezdilnico, ki sicer ni idealna, vendar v danem trenutku najbolj smiselna rešitev. Čas bo pokazal, ali je bila tudi uspešna.

Kot epilog zgodbi naj v razmislek navedem možnosti varstva velikih duplaric v slovenskih gozdovih. Preventiva je vedno boljša kot kurativa, zato vidim prihodnost varstva slovenskih gozdov predvsem v tesnem sodelovanju gozdarjev in ornitologov, saj je najučinkovitejši ukrep pri varovanju velikih in tudi drugih duplaric predvsem trajno zavarovanje dreves z dupli. Pri tem je potrebno evidentiranje aktivnih in tudi drugih potencialnih gnezdilnih dupel ter njihovo trajno zavarovanje oziroma izločitev iz sečnje. To bi lahko dosegli z dogovorom in odkupom teh dreves od lastnikov parcel, zato so odnosi z njimi seveda izredno pomembni. Ukrep bi se lahko izkazal kot učinkovit tako na območjih SPA kot tudi drugih območjih, saj spričo sonaravne prebiralne sečnje gozdarji v Sloveniji večini gozdnih ptic sicer zagotavljajo dokaj ugodne življenjske razmere. Temu se doda še prepoved del v bližini gnezda v gnezditvenem obdobju, za kozačo je to med marcem in julijem, in varstvo je popolno. Seveda pa se napake pojavljajo tudi, če je sistem še tako učinkovito postavljen. Še vedno se bo verjetno dogajalo, da po padlo kako drevo z gnezdilnim duplom, saj je vsa dupla v obsežnih gozdnih kompleksih praktično nemogoče odkriti. Ob takem dogodku je treba ukrepati kar se da hitro z namestitvijo nadomestnega dupla ali gnezdilnice. Gnezdilnice so sicer lahko dobro nadomestilo, kljub vsemu pa so naravna dupla še vedno najuspešnejša pri gnezdenju ptic in ohranjanje le-teh mora biti ključni element varstva duplaric. ●

Izobraževanje popisovalcev vodnih ptic //Barbara Vidmar

V okviru ene izmed najbolj množičnih društvenih akcij, tradicionalnega januarskega štetja vodnih ptic, ki ga koordinira Wetlands International, v Sloveniji pa DOPPS, smo 10. januarja 2004 organizirali izobraževanje popisovalcev vodnih ptic.

Glede na to, da se vsakoletnega štetja vodnih ptic udeležuje veliko število dolenjskih popisovalcev, je bilo izobraževanje organizirano v Novem mestu. Ob deveti uri zjutraj smo se tako zbrali v predavalnici stavbe Kulturnega centra Janeza Trdine. Po krajših pripravih in uvodniku nam je Luka Božič pojasnil namen zimskega popisovanja vodnih ptic ter v sliki in besedi nazorno predstavil nekaj naših najbolj pogostih vodnih ptic, kot so mali in čopasti ponirke, liska, mlakarica, labod grbec, rumenonogi in rečni galeb, siva čaplja, velika bela čaplja, kormoran, zvonec in druge ptice, ki naj bi jih videli med popisovanjem. Po predavanju sta koordinatorja zimskega štetja vodnih ptic Luka Božič in Vojko Havliček v sodelovanju z dolenjskima koordinatorjema Andrejem Hudoklinom in Jožetom Pečnikom razporedila popisovalce po posameznih odsekih vodotokov.

Izobraževanje smo nadaljevali na Krki pri Otočcu. Tam smo lahko opazovali male ponirke, labode grbce, mlakarice, liske, kormorane, nekateri pa so imeli priložnost opazovati tudi vodomca, eno izmed najbolj slikovitih ptic pri nas. Koordinatorji ter izkušenejši ornitologi so nam s tem tudi v živo predstavili metodo terenskega popisovanja ptic.

Druženje smo zaključili s krajšim izletom manjše skupine popisovalcev v bližnjo okolico Otočca. Gozdarski nadzornik Matjaž Fizeš nam je bil namreč pripravljen pokazati bobrovo bivališče, ki bi bilo za nepozornega sprehajalca, kot smo lahko videli, le kup nametanih vej. Sprehodili smo se ob potoku, kjer je ležalo več podrtih dreves. Na enem izmed odsekov smo opazili sveže sledove oglodanega drevja, kar je dalo slutiti, da se je bober na tem mestu zadrževal nedolgo predtem. Seveda so bili naši pogledi usmerjeni tudi nekoliko višje, med drevje in na nebo, kjer so nas s svojim letom razveselili kragulj, postovka, dva zvonca, vodomec in veliki srakoper. ●

1 in 2: Predavanju o prepoznavanju vodnih ptic je sledil še praktični terenski del.
foto: Vojko Havliček

3: Bober (*Castor fiber*) je zaradi lova pri nas izumrl v sredini 17. stoletja, v zadnjem času pa ga je spet opaziti ob Krki.
foto: Vojko Havliček